

धीरण : 6

सामाजिक विज्ञान

पाठ : १६ स्थानिक सरकार

स्वाध्याय

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 ખાલી જગ્યા પૂરો.

- (1) આપણે પંચાયતીરજ્યનું ત્રણ સ્તરનું માળખું
સ્વીકારેલ છે.
- (2) ગ્રામપંચાયતનો વહીવટ કરવા સરકાર તરફથી
તલાટી-કમ્-મંત્રી ની નિમણૂક કરવામાં આવે છે.

(3) તાલુકાના વહીવટી વડાને તાલુકા વિકાસ (અધિકાર) કહે છે.

(4) સ્થાનિક સરકારનું ત્રીજું સ્તર જિલ્લા પંચાયત છે.

(5) ગ્રામપંચાયત વિસ્તારમાં વર્ષમાં ઓછામાં ઓછું

બે વખત ગ્રામસભાનું આયોજન કરવું ફરજિયાત છે.

પ્રશ્ન : 2 ટ્રેકમાં ઉત્તર લખો.

(1) મામલતદાર કઈ કક્ષાના વહીવટી અધિકારી છે ?

❖ મામલતદાર તાલુકા કક્ષાના વહીવટી અધિકારી છે.

(2) જિલ્લાના વહીવટી વડા કોણ હોય છે ?

❖ જિલ્લાના વહીવટી વડા કલેક્ટર હોય છે.

(3) મહાનગરપાલિકાના વહીવટી વડા કોણે ગણવામાં આવે છે ?

❖ મ્યુનિસિપલ કમિશનરને મહાનગરપાલિકાના વહીવટી વડા ગણવામાં આવે છે.

(4) મહાનગરપાલિકામાં કેટલા ટકા મહિલા અનામત સભ્યો હોય છે.

❖ મહાનગરપાલિકામાં 50 % મહિલા અનામત સભ્યો હોય છે.

(5) મેયર પોતાના હોદા પર કેટલી મુદત માટે રહી શકે છે ?

❖ મેયર પોતાના હોદા પર અઢી વર્ષ માટે રહી શકે છે.

પ્રશ્ન : ૩ ત્રણ ચાર વાક્યોમાં ઉત્તર આપો.

(૧) ગ્રામપંચાયતનાં કાર્યો જણાવો.

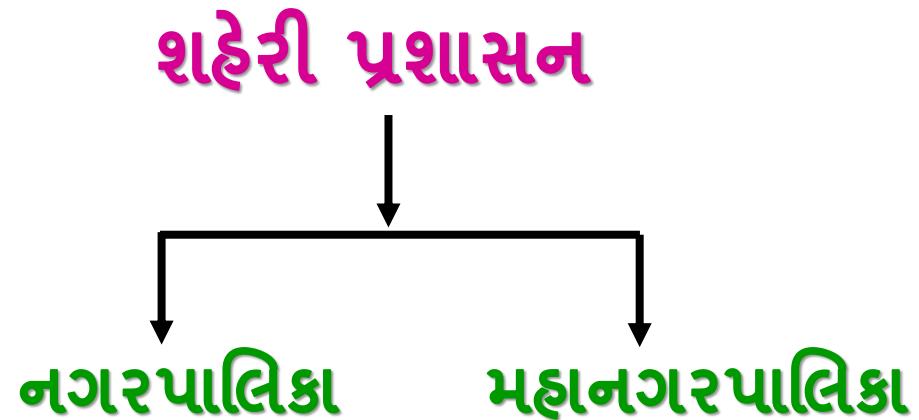
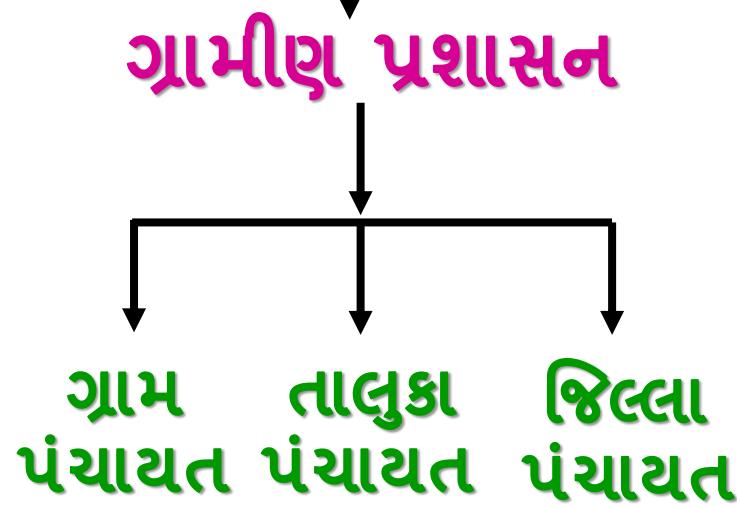
❖ ગ્રામપંચાયતનાં કાર્યો આ પ્રમાણે છે : (૧) ગામના દરેક ઘરને નંબર આપવા. (૨) ઘરવપરાશ અને પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા કરવી. (૩) ગામમાં જાહેર રસ્તાઓ બનાવવા. (૪) ગામના રસ્તાઓની સફાઈ કરાવવી તેમજ ગંદા પાણીના નિકાલની વ્યવસ્થા કરવી. (૫) જાહેર મિલકતોની જગ્ગવણી કરવી. (૬) ગામમાં ખારોગ્ય વિષયક સગવડો ઉભી કરવી તેમજ તેની જગ્ગવણી કરવી.

- (7) ગામમાં દીવાબત્તી (લાઇટ)ની વ્યવસ્થા કરવી. (8) ગામમાં પ્રાથમિક શિક્ષણની સુવિધા ઉલ્લે કરવી તેમજ એ શિક્ષણ માટે જનજગૃતિ અને ફેલાવો કરવો. (9) ગ્રામવિકાસનું આયોજન કરવું.
- (10) ગામનાં ઘેતરોના પાકોની સંભાળ રાખવી તેમજ ગૌચરની જગવણી કરવી. (11) જમીન-દક્ષતરની જગવણી કરવી.
- (12) જન્મ-મરણનું રજિસ્ટર રાખવું અને તેમાં નોંધ કરવી.

(2) સ્થાનિક સરકાર એટલે શું ? સમજાવો.

પંચાયતીરાજમાં
સ્થાનિક સરકાર

➤ સ્થાનિક કક્ષાએ લોકો મતદાન દ્વારા પોતાના પ્રતિનિધિઓ ચૂંટે છે. એ પ્રતિનિધિઓ તે સંસ્થાનો વહીવટ કરે છે. તેને 'સ્થાનિક સ્વરાજ્ય' કહેવામાં આવે છે. આ પ્રકારની સંસ્થાઓ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓ કહેવાય છે. ગ્રામપંચાયત, તાલુકા પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયત એ ગ્રામીણ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સરકાર છે. નગરપાલિકા અને મહાનગરપાલિકા એ શહેરી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સરકાર છે.

(3) તલાટી કમ-મંત્રી કયાં-કયાં કાયો કરે છે ?

❖ તલાટી-કમ-મંત્રી આ કાયો કરે છે : (1) તે ગ્રામ- પંચાયતનો વહીવટ કરે છે. (2) તે કરવેરાની વસ્તુલાત કરે છે. (3) તે ગ્રામપંચાયતના અહેવાલ, પત્રકો અને અંદાજપત્ર તૈયાર કરી તેના હિસાબો રાખવાનું કામ કરે છે. (4) તે ગ્રામપંચાયતનાં સૂચનોનો અમલ કરે છે.

પ્રશ્ન : 4 ટ્રંક નોંધ લખો.

(1) મહાનગરપાલિકાનાં કાચો વિગતે લખો.

❖ મહાનગરપાલિકાનાં મુખ્ય કાચો નીચે પ્રમાણે છે : (1) જહેર સ્વચ્છતા અને જહેર આરોગ્યની જગતવણી કરવી. (2) શહેરના લોકોને પીવાનું ચોઘ્યું પાણી પૂર્ણ પાડવું. (3) ગંદા પાણીના તેમજ વરસાદના પાણીના નિકાલ માટે ગટરયોજનાની વ્યવસ્થા કરવી. (4) શહેરમાં સાફ્ટ-સફાઈ કરાવવી તેમજ ગંદા કચરાનો નિકાલ કરવો.

(5) પાકા રસ્તાઓ તૈયાર કરાવવા, સમારકામ અને તેમને સ્વચ્છ રાખવા. (6) શહેરના રસ્તાઓ પર દીવાબતી(સ્ટ્રીટ લાઇટ)ની વ્યવસ્થા કરવી. (7) પ્રાથમિક શિક્ષણનો પ્રબંધ કરવો. (8) આગ બુઝાવવા માટેનું તંત્ર (ફાયર બ્રિગેડ) ઉલ્લંઘન કરવું. (9) જન્મ-મરણ તેમજ લંઘની નોંધ રાખવી. (10) ખાદ્યસામગ્રીમાં થતી લેળસેજ અટકાવવી. (11) જાહેર દવાખાનાં, ઇસ્પિતાલો, પુસ્તકાલય, કીડાંગણો, બાગબગીચા વગેરે બાંધવાં અને તેમનું સંચાલન કરવું.

(2) સામાજિક ન્યાય સમિતિ

❖ ત્રણેય પંચાયતોના સમાજના નબળા વર્ગાને શિક્ષણ, સ્વાસ્થ્ય તે મજબૂતી અને આર્થિક સગવડો મળે એવી યોજનાઓ બનાવવા અને તેનો અમલ કરવા ગ્રામપંચાયત, તાલુકા પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયત કક્ષાએ સામાજિક ન્યાયસમિતિની રચના કરવામાં આવે છે. આ સમિતિમાં પાંચ સભ્યો હોય છે. પંચાયતીરાજના ત્રણેય સ્તરોએ સામાજિક ન્યાયસમિતિની રચના ફરજિયાત છે. આ સમિતિનું કાર્ય સમાજના નબળા વર્ગના લોકોને ન્યાય આપવાનું છે.

(3) પંચાયતીરાજમાં જિલ્લા કલેક્ટરની ભૂમિકા

❖ (1) કલેક્ટર સમગ્ર જિલ્લાના વહીવટી વડા છ. (2) તે જિલ્લા ન્યાયાધીશ અને જિલ્લા ચૂંટણી અધિકારી તરીકેની પણ કામગીરી બજાવે છે. (3) તે જિલ્લા સ્તરે બધા વિભાગોનાં કામોનું સંકલન અને સંચાલન કરે છે. (4) તે સમગ્ર જિલ્લાના વિકાસ માટે બનેલી જિલ્લા આયોજન સમિતિના સચિવ તરીકે કામ કરે છે. (5) તે ગ્રામપંચાયતના સભ્યોની સંખ્યા નક્કી કરે છે.

- (6) તે ગ્રામપંચાયતની અનામત બેઠકોની ફાળવણી કરે છે.
- (7) અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પણત વર્ગના લોકો તથા મહિલાઓ માટે સરપંચનો હોદ્દો અનામત રાખવાનો નિર્ણય કલેક્ટર કરે છે.

Thanks

For watching